

УДК 378.14

Л.Г.Кайдалова

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фармації

Ключові слова. Психологія, педагогіка, психолого-педагогічна підготовка.

У статті висвітлено вітчизняний та зарубіжний досвід психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фармації; розкрито значення психолого-педагогічної підготовки та визначено необхідність упровадження сучасних педагогічних технологій, форм і методів у викладання психолого-педагогічних дисциплін.

В статті освещен отечественный и зарубежный опыт психолого-педагогической подготовки будущих специалистов фармации; раскрыто значение психолого-педагогической подготовки и определена необходимость внедрения современных педагогических технологий, форм и методов в преподавание психолого-педагогических дисциплин.

Вступ. Актуальність психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах обумовлена багатьма причинами, а саме: посилення вимог щодо професійної компетентності, професійно значущих та особистісних якостей фахівців; потреба в поглибленні гуманітарної складової фармацевтичної освіти; навчання упродовж життя, підвищення кваліфікації, самоосвіта та самовдосконалення.

Результати дослідження. Досвід підготовки фахівців в системі охорони здоров'я засвідчує, що наприклад, у медичній освіті психологічну та педагогічну підготовку досліджують українські та зарубіжні вчені С. Максименко, І. Вітенко, В. Аверін, О. Уваркіна, Б. Ясько та ін. [1-9].

Причому, О. Уваркіна аналізує проблеми формування особистості майбутнього лікаря в процесі психолого-педагогічної підготовки і зазначає, що

психолого-педагогічна підготовка займає більш ніж скромне місце серед нормативних дисциплін і досить часто викладається на дилетантському рівні [8]. Інший учений В. Аверін виокремлює особливості психологічної підготовки лікарів; психологію взаємовідносин лікаря з хворими, їх рідними, колегами, медичним персоналом, адміністрацією та відвідувачами; психологічну сумісність у медичному колективі [1]. У процесі професійного навчання медичних працівників Б. Ясько висвітлює психологічну підготовку, психологічну компетентність лікаря, модель особистості лікаря тощо [9]. Як зазначає В. Карандашов у медичних вищих навчальних закладах викладаються курси загальної та медичної психології, а також професійні спецкурси, пов'язані з актуальними професійними темами [5].

За результатами аналізу літературних джерел та навчальних планів, навчальна дисципліна “Психологія і педагогіка” є обов'язковою для більшості медичних спеціальностей у вищих медичних навчальних закладах України та країнах СНД. Але невеликий обсяг навчальних годин, відведених на вивчення дисципліни не задовольняє інтересів та потреб студентів і магістрантів, ускладнює реалізацію цілей психолого-педагогічної підготовки. Проблемою у викладанні дисциплін є те, що викладачі не завжди враховують професійну спрямованість майбутніх фахівців системи охорони здоров'я.

Зауважимо, що серед зазначених напрямів психологічної науки у системі охорони здоров'я виокремлено медичну психологію, яка найбільш близька до психології фармацевтичних працівників, оскільки вона вивчає особливості психіки хворого та її вплив на здоров'я та хворобу, взаємини між лікарем та хворим, характер стосунків хворої людини з мікросоціальним середовищем, шляхи оптимізації в інтересах психічного і фізичного здоров'я людей, попередження нервово-психічних захворювань [7].

У європейських та північноамериканських країнах психологічної підготовки, такої, наприклад, як у Росії, як зазначає В. Карандашев, не існує [5]. Кожен університет самостійно визначає перелік навчальних дисциплін психологічного спрямування, які вивчають студенти. Психологія як навчальна

дисципліна широко викладається в США, але немає єдиного підходу щодо викладання, і вона вивчається як курс психологічного самопізнання та самодопомоги.

Аналізуючи зарубіжний досвід психологічної підготовки, І. Володарська та Н. Лізунова наводять перелік психологічних дисциплін або пов'язаних з нею на прикладі одного із коледжів в штаті Небраска. Це такі дисципліни: загальна біологія, введення в психологію, ріст і розвиток дитини, принципи соціології, соціальна психологія, патопсихологія, усне спілкування, основи статистики, культурна антропологія та ін. [3].

Наприклад, С. Ньюстед виділив 10 предметних галузей психології, в рамках якої вивчаються психологічні дисципліни у європейських країнах: психономіка (сприйняття і пізнання), біологічна психологія, соціальна психологія, психологія розвитку, індивідуальні відмінності, теорія, методологія в більшості країн вивчаються як важливі галузі психології і складають основу психологічної освіти. У той же час, значними у підготовці фахівців за фахом є клінічна, юридична, педагогічна психологія [5].

Психолого-педагогічна підготовка фармацевтичних фахівців у зарубіжних навчальних закладах

№	Вищий навчальний заклад, фармацевтичний факультет	Дисципліна	Курс
1	Університет Луїзіана в Монро, США	Фармацевтична практика і освіта; курс психології; дидактичні факультативи	1, 2, 3
2	Московська медична академія ім. І. Сеченова, м. Москва, Росія	Педагогіка і психологія	2
3	Медичний університет м. Гданьск, Польща	Персональні елементи комунікації,	3
4	Каунаський медичний університет; Литва	Психологія менеджменту	4
5	Медичний університет Альберта Сент Георгі, м. Будапешт, Угорщина	Фармацевтична психологія	3
6	Єреванський державний медичний університет ім. М. Гераці, Вірменія	Педагогіка і психологія	3

7	Вітебський державний ордена Дружби народів медичний університет, м. Вітебськ, Білорусь	Педагогіка і психологія	3
---	--	-------------------------	---

Учені-психологи із Білорусі В. Дуброва, І. Елкіна, А. Церковський відмічають, що основне формування психологічної компетентності лікаря, фармацевта у навчальному закладі здійснюється при викладанні психологічних дисциплін – загальної і соціальної психології, медичної етики, фармацевтичної етики, елективних курсів – психології спілкування, практичної конфліктології, психології управління та ін. [4].

Ми погоджуємось з авторами, які зазначають що у різних програмах професійної освіти психологія представлена, але обмежена кількість публікацій не дозволяє дати об’єктивну і повну характеристику цього напрямку.

Незважаючи на те, що в деяких країнах психологія і педагогіка вивчається досить давно, у систему вищої медичної та фармацевтичної вітчизняної освіти психолого-педагогічні дисципліни включені недавно. Зауважимо, що до 2004 року у навчальному плані зі спеціальності Фармація (освітньо-кваліфікаційний рівень “спеціаліст“) була одна нормативна дисципліна “Психологія“ з циклу психолого-педагогічних дисциплін. Загальна кількість годин передбачених навчальним планом – 54, з них 24 аудиторні, в т.ч. 16 годин лекцій та 8 годин семінарських занять, самостійна робота складає 30 годин.

Починаючи з 2004 року у навчальному плані зі спеціальності “Фармація“ розширюється перелік дисциплін вільного вибору студентом і у плані, враховуючи особливості фармацевтичної галузі та вимоги до майбутніх фармацевтичних фахівців введено нові психолого-педагогічні дисципліни, серед яких “Основи соціальної психології“, “Тренінг спілкування“, “Основи педагогіки“. Викладання психологічних та педагогічних дисциплін на фармацевтичних факультетах здійснюється викладачами, які мають фахову педагогічну та психологічну освіту та науковий ступінь і вчене звання

кандидата або доктора наук, а також практичними психологами, що мають вищий кваліфікаційний ступінь.

Психолого-педагогічна підготовка у Національному фармацевтичному університеті провадиться викладачами кафедри педагогіки і психології, яка в структурі університету утворена у 2004 році. Професорсько-викладацький склад становить 10 осіб, серед них – 6 кандидатів педагогічних та психологічних наук, доцентів та 4 викладачі.

Спостереження та опитування студентів медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів показали, що до психології останнім часом стрімко зростає. У медичних вищих навчальних закладах викладаються курси загальної та медичної психології, а також спецкурси, які пов'язані з актуальними фаховими темами.

У процесі дослідження під час відвідувань аптечних закладів нами було виявлено такі типові помилки при спілкуванні фармацевта та провізора з відвідувачами аптеки: невміння встановлювати контакт з відвідувачем; невміння правильно вести розмову (інтонація, міміка, жести, поза тощо); невміння чітко й грамотно ставити запитання покупцеві аптеки щодо лікарських препаратів і його потреб та ін. Перешкодами на шляху успішної професійної діяльності фармацевтичних працівників є грубість, неохайність, нервовість, поспішність та ін., тому психолого-педагогічна підготовка фармацевтичних фахівців спрямована на формування професійно значимих та особистісних якостей майбутніх фахівців.

Фахівець фармації у своїй діяльності періодично виступає в ролі педагога, тому знання основних категорій, принципів, закономірностей педагогіки, форм, методів і технологій навчання допомагають у практичній діяльності. Педагогічні дисципліни у майбутніх фахівців формують знання про загальні основи педагогіки, закономірності навчання та виховання людини; дидактику, яка вивчає сутність навчального процесу; принципи, форми, методи і засоби навчання та виховання. Саме педагогіка як наука про розвиток, виховання та освіту людини, спрямована на формування у майбутніх фахівців

компетентностей і якостей, які необхідні у професійній діяльності та в повсякденному житті.

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фармації має на меті формування знань, умінь і навичок, якими повинен володіти майбутній фахівець у своїй професійній діяльності: уміти спілкуватися з різними людьми, уміння слухати, вирішувати конфлікти, навчатися протягом життя, самостійно знаходити й опрацьовувати інформацію, уміння самостійно приймати рішення в різних ситуаціях. Діяльність фармацевтичних працівників характеризується високою напругою, специфічними відносинами з хворими. Це зумовлює необхідність підтримання працездатності протягом робочого дня і швидкого безпомилкового рішення в екстремальних ситуаціях, уміння розв'язувати конфлікти, що виникають з відвідувачами в аптеці тощо.

Не буде успішною діяльність фармацевтичних працівників без знань психології – науки про душу людини; науки, що вивчає психічну життєдіяльність, а також закономірності її функціонування та розвитку. Психологія формує у студентів і магістрантів систему наукових знань про людину як найвищу цінність на землі. Необхідність вивчення психолого-педагогічних дисциплін усвідомлюють як студенти, магістранти, так і розробники навчальних планів та програм у системі медичної і фармацевтичної освіти. Практичні можливості психології дозволяють покращити практику спілкування за рахунок цілеспрямованих заходів з психологічного забезпечення вдосконалення роботи з персоналом.

Мета викладання “Психології” як нормативної дисципліни визнається, з одного боку, змістом науково-психологічних знань, а з іншого боку, освітньо-професійною програмою, в межах якої ці знання викладаються. Саме психологія закладає підґрунтя психологічних знань та вмінь у студентів, а саме формування і поглиблення знань про особливості психології як науки та її значення у професійному становленні особистості, діяльність якої у системі професій “людина-людина”. Психологія формує знання у майбутніх фахівців: про пізнання навколишнього світу, про його діяльність і спілкування,

індивідуальні особливості психіки людини, властивості особистості та ін.; привертає увагу пізнати самого себе. Студенти цікавляться психологією ще й тому, що під час її вивчення вони очікують, що психологія допоможе як у майбутній професійній діяльності, так і в повсякденному житті у вирішенні проблем, що виникають.

Фізичний та психічний стан хворих вимагає від фармацевтичних працівників великої витримки, терпіння, зібраності, такту, розуміння інших людей, душевності тощо. Майбутні працівники аптечних закладів повинні мати певні соціально-психологічні якості особистості, що відповідають вимогам до фахівця та відповідають потребам суспільства, принципам фармацевтичної етики і деонтології, а також відповідний рівень культури, бути людьми з високими моральними якостями, серед яких найбільш цінуються чуйність, тактовність, здатність до співчуття, уважність. Це зумовлює необхідність підтримання працездатності протягом робочого дня і швидкого безпомилкового рішення в екстремальних ситуаціях, уміння вирішувати конфлікти, що виникають з відвідувачами в аптеці тощо.

Зауважимо, що у професійній діяльності фармацевтів та провізорів має місце спілкування з хворими людьми, тому важливе значення мають знання та вміння поводження з ними; уміння знайти підхід до кожної людини та встановити необхідний контакт з нею. Дискусія щодо викладання психолого-педагогічних дисциплін у студентів непедагогічних вищих навчальних закладів, в. т.ч. медичного та фармацевтичного спрямування є безпідставною.

Висновки. Психолого-педагогічна підготовка є важливою компонентою гуманітарної та професійної підготовки майбутніх фармацевтичних фахівців і спрямована на формування компетентностей, професійно значущих та особистісних якостей. Враховуючи особливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фармації, вважаємо за необхідне запровадження нових технологій, форм і методів у викладання психолого-педагогічних дисциплін, які є доцільними та ефективними для якісної підготовки компетентних фахівців фармації.

Література

1. Аверин В. А. Психологическая структура личности // Психология личности: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 89 с.
2. Большая психологическая энциклопедия. – М.: Эксмо, 2007. – 544 с.
3. Вітенко І. С., Вітенко Т. І. Основи психології: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів III –IV рівнів акредитації. – К.: Нова книга, 2001. – 256 с.
4. Володарская И. А., Лизунова Н. М. Система підготовки психологов в США // Весник МГУ. Сер.14, Психология. – 1990. – №1. – С. 57-67.
5. Дубова В. П., Елкина И. В., Церковский А. Л. Психологическая компетентность врача: технология выполнения учебно-исследовательских заданий по психологии: Методическое пособие. – Витебск: ВГМУ, 1999. – 127 с.
6. Карандашев В. Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2007. – 259 с.
7. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. – М: Изд-во МГУ, 1989. –77 с.
8. Психолого-педагогический словарь / Сост. Рапацевич Е. С. – Минск: „Сов рем. слово”, 2006. – С. 652-654.
9. Ясько Б. А. Психология личности и труда врача: Курс лекций / Б.А.Ясько. – Ростов н/Д.: Феникс, 2005. – 304 с.
10. Уваркина О. В. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Уваркина; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 22 с.